

БІБЛІОМЕТРІЯ ВИДАНЬ БІБЛІОТЕК ДЛЯ ЮНАЦТВА: КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ НАПРЯМ

(на прикладі Державної бібліотеки України для юнацтва)

На сьогодні бібліотеки України для юнацтва стають дедалі популярними серед користувачів. Вони поступово трансформуються в сучасні соціально-комунікаційні центри, значною мірою впливають на розвиток у молоді громадянського світогляду, набуття життєвої компетенції, потрібних знань. Удосконалюється інформаційна, масова робота для підвищення інтересу молоді до читання, освіти та самоосвіти.

Враховуючи важливість ролі бібліотек України для юнацтва в сучасних соціально-політичних умовах, стан і тенденції світового розвитку бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів, усвідомлюючи свою корпоративну та особисту відповіальність за якість та оперативність задоволення сучасних потреб молоді, зокрема необхідно розширювати репертуар видань бібліотек для юнацтва.

Актуальність дослідження визначається тим, що в Україні відсутній науковий аналіз зазначеної тематики, а також спеціальне комплексне дослідження системи видань (бібліографічних покажчиків, посібників, методичних порад) як соціокультурного явища. Окрім питання даної проблематики розглядалися у працях Е.Д. Ларіонова (системи рекомендаційно-бібліографічної інформації про науково-пізнавальну літературу для учнів середнього шкільного віку), Л.М. Маляренко (розвиток української бібліографії літератури для дітей), бібліографознавців Т.О. Долбенко, В.М. Медведової, Н.О. Новікової, Л.В. Озарчук (читання науково-пізнавальної та української художньої літератури для молоді).

У дослідженні розглянемо бібліометрію видань бібліотек для юнацтва, зокрема бібліографічної інформації, як одного з напрямів вивчення потоків наукової документації.

Термін «бібліометрія», що пов'язаний з кількісним аналізом документальних потоків, ввів у 1969 році англійський учений Аллан Прічард. Уся бібліометрія побудована на аналізі даних про публікації, тобто бібліографічних даних.

Бібліометрія – це комплекс кількісних методів вивчення потоків наукових документів. Об'єктами вивчення бібліометричного аналізу науки є публікації, що згруповані за різними ознаками (сегменти документопотоку, мікропотоку): динаміка досліджуваних об'єктів; виявлення зв'язку між об'єктами кореляції та кваліфікації, розвиток цих підходів щодо дослідження науки та нових баз даних.

Головна та основна особливість бібліографічної інформації – її підвищена орієнтаційна місткість і знижена змістовна. Перш за все, в одиницю обсягу бібліографічного покажчика уміщається набагато більше інформації, що інформує

користувача про кількість і найменування видань за певним напрямом, ніж у реферативному журналі, збірці, аналітичному огляді. Але змістової інформації про концепції і факти, наведені у першоджерелах, бібліографія несе набагато менше. До бібліографічних покажчиків не повинні включатися без відбору всі видання з даного напряму за будь-який період, що вийшли у країні.

Якщо реферативні та аналітичні інформаційні розробки включають найважливіші джерела, то бібліографічні – можуть і повинні нести в собі інформацію про всі, містять новий матеріал з напряму. Основним завдання є розкриття змісту окремих робіт.

Бібліографічні покажчики, що видаються зараз без будь-яких обмежень практично всіма інформаційними службами і бібліотеками, – най масовіший жанр вторинної інформації про соціогуманітарну книгу. Вони широко використовуються науковцями, фахівцями, а також користувачами бібліотек для юнацтва.

Більшість покажчиків видається невеликими тиражами, їх можна рідко побачити на прилавках книжкових магазинів. Крім того, йдеться про необхідність централізованої бібліографії цієї бібліографії, або бібліографію другого ступеня, тобто координацію бібліографічної роботи мережі бібліотек для юнацтва. Сконцентрувати створення бібліографії другого ступеня було б доцільно в системі інформаційних служб (редакційних, методичних і рекламних відділів бібліотек для юнацтва), які повинні доводити її до всіх категорій користувачів. На жаль, сьогодні створення бібліографії другого ступеня не централізовано і по суті починає тільки розвиватися.

Доцільне створення анотованих покажчиків літератури культурно-освітнього напряму, адже правильно складена анотація різко підвищує цінність покажчика, дозволяє користувачу чітко і оперативно проводити відбір потрібної літератури. Інше питання, що це трудомістка робота, яка вимагає високого рівня підготовки укладачів (авторів), ніж створення неанотованих покажчиків. Ймовірно, після ретельного вивчення попиту на цю продукцію потрібно було б підвищувати зацікавленість бібліотек, а саме для юнацтва у випуску саме такого роду покажчиків.

Важливою проблемою є вибір правильного співвідношення між поточною і ретроспективною бібліографією.

Під поточною бібліографією маються на увазі покажчики, що охоплюють максимум літератури. Подібного роду інформація найбільш оперативно оповіщає різні категорії користувачів про нові видання.

Набагато рідше зустрічаються проблемні поточні покажчики бібліографії. Це не випадково, бо однією з найважливіших ознак і достоїнств поточної бібліографії є її регулярність, періодичність, що залежить, у свою чергу, від наявності відповідних видань. І якщо угрупування літератури за галузями знань забезпечує регулярність поточної бібліографії, то за проблемами – далеко не завжди. Проте створення поточної бібліографії є одним з аспектів інформаційної роботи, що виконують бібліотеки для юнацтва.

Частково заповнюється ще і ретроспективною бібліографією, що виявляє і класифікує видання за певний проміжок часу. Такого роду покажчики частіше, ніж поточні, будуються за певними напрямами та розглядають певну проблематику.

Не буде перебільшенням твердження, що першою функцією ретроспективної бібліографії є підсумкова, а другою – довідкова. У поточній же бібліографії – навпаки. Більше того: функція, що підсумовує, там має хронологічно обмежене значення. Ретроспективна бібліографія на відміну від поточної розрахована на тривале, багаторазове використання і є не сумою, а квінтесенцією поточної бібліографії за відповідний період. У той же час нова поточна бібліографія органічно доповнює ретроспективну. Їх єдність забезпечує споживачу повну картину минулого і сьогодення тієї або іншої галузі знання, вивченого напряму.

Ретроспективна бібліографія, що прагне до відтворення панорами видань повністю і різноманітно, зовсім не ігнорує принцип вибірковості. Швидше навпаки: її творці можуть більш об'єктивно, зважено, обґрунтовано підійти до відбору літератури.

Природно, що кожній з груп споживачів потрібна певна, обумовлена їх інформаційними потребами глибина ретроспекції.

Сприянню соціальній адаптації молоді – надання юнацтву правової та психологічної допомоги, профорієнтація щодо вибору майбутньої професії, прищеплення національно-патріотичного світогляду, громадянських переконань, екологічної культури; допомога молоді з особистими потребами, бібліотеки для юнацтва, зокрема ДБУ для юнацтва з 2002 року здійснюють підготовку та випуск бібліографічного покажчика «Молодь в українському суспільстві» (десять випусків вже побачили світ), випуск інформує про статті з періодичних видань, а також книги, брошури та збірників. У наведених матеріалах відображені участь молоді в соціально-економічному та політичному житті держави, а також соціальні потреби та актуальні питання системи освіти та виховання юнацтва та молоді.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності ДБУ для юнацтва є інформаційна підтримка молоді стосовно освіти. Тому бібліографічним покажчиком «Математичні обрії молоді» вона розпочинає видання нової серії «Для тих, хто хоче знати більше», на допомогу навчальному процесу учнів та студентів. Математика розглядається у покажчику не просто як навчальна дисципліна, а як своєрідний вид мистецтва. Це цілком відповідає типовому для математиків розумінню «критерію краси» (теорій, розв'язань, формул), провідного у сфері їхньої діяльності. Покажчик складається з трьох великих розділів «Математики для старшокласника», «Математика для абітурієнта» та «Цікава математика для кожного». До того ж додаток 1 «Математики на сторінках www» належним чином доповнює зміст трьох основних розділів найсучаснішою інформацією. Додаток 2 «Спробуй розв'язи» дає змогу виявити свою математичну вправність, навіть не звертаючись до інших видань. Таким чином, запропонований покажчик, крім вдумливості щодо підбору джерел, відрізняється оригінальністю структури, певною художністю та актуальністю. Сукупність цих ознак сприятиме виконанню ним головної – дидактичної функції.

Наступним видання із зазначеної серії є рекомендаційний бібліографічний покажчик «Фізика формує картину світу», що познайомить з великою кількістю цікавих і корисних профільних видань, чимало з яких містять і розв'язування задач із різних розділів фізики. Розділ 1 «Сторінки історії» розповість про відкриття учених-фізиків, дозволить поглянути на цю науку очима її творців. Розділ 2 «Помічник школяра» пропонує різноманітні довідники, що дадуть змогу підготуватися до контрольних, іспитів, заліків будь-якому школяру чи абитурієнту. Обдарованим дітям, учням МАНУ, учасникам олімпіад, учням ліцеїв, гімназій наведені видання дадуть найповнішу інформацію про надбання та відкриття у галузі фізики. Література розділу 3 «Фізика для випускників та абитурієнтів» допоможе підготуватися до випускних та вступних іспитів з фізики. Звернувшись до видань, рекомендованих у розділі 4 «Перевір свої знання», можна навчитися розв'язувати задачі, що дасть змогу зрозуміти і запам'ятати закони фізики і формули, розвиває вміння користуватися ними. А якщо недостатньо книг, тоді корисним буде останній розділ покажчика – «Фізика на сторінках WWW».

На сьогодні перехід до нових принципів і методів навчання є актуальною проблемою. Повноцінне входження України до Європейської спільноти неможливе без змін у системі освіти, зокрема таких як дистанційна освіта. Даний покажчик буде корисним у світі сучасних інформаційних технологій, для тих, хто хоче здобути вищу освіту. Дистанційна освіта – це також можливість здобути вищу освіту таких соціальних груп, як інваліди, люди з обмеженою працевздатністю, військовослужбовці та члени їхніх сімей, особи, які знаходяться у довготривалому відрядженні, молодих мам, а для обдарованих дітей та молоді – це шанс здобути освіту за гнучким графіком. Сьогодні дистанційне навчання займає вагоме місце в освітній системі України.

Ще одним рекомендаційним бібліографічним покажчиком – «Хімія – наука для всіх» – продовжується серія «Для тих, хто хоче знати більше». Видання має три розділи, що знайомлять з історією хімії та видатними хіміками; найважливішими поняттями, законами і теоретичними положеннями хімічної науки, наведено відомості про хімічні елементи, сполуки та подано характеристику їх властивостей; містить посилання на сайти з хімії, а також добірку «Хімія на дозвіллі».

Бібліографічний покажчик «Путівник з економічної літератури для молоді» є черговим виданням на допомогу молоді щодо вивчення економіки. У матеріалі наведено опис книг, підручників, навчальних посібників, збірники статей за такими розділами: основи економічної теорії; державне регулювання економіки; галузева економіка; менеджмент; маркетинг; облік та аудит; фінанси; банківська справа; світова економіка. Цікаві матеріали анотовано.

Бібліотека є одним із найдавніших культурних інститутів людства, під час свого існування змінювалися функції та завдання бібліотеки. На сьогодні необхідно сказати про те, що бібліотека – територія толерантності, своєрідна школа спілкування, адже сюди може прийти кожен, незалежно від соціального стану, національності, релігійних поглядів, приналежності до певної культури, саме цій темі присвячено методико-бібліографічні матеріали «Толерантність у молодіжному середовищі». У виданні містяться методичні вказівки щодо вироблення у молоді толерантних підходів під

час спілкування, а також списки відповідної літератури та електронних ресурсів. Матеріал вміщує різноманітну інформацію, яка буде корисною як для проведення різноманітних заходів із молоддю у бібліотеці, так і ефективного поширення ідей толерантності у молодіжному середовищі. ДБУ для юнацтва створила електронний ресурс «Толерантність», мета якого – дати юнацтву та молоді можливість запропонувати свої «рецепти» вирішення соціальних конфліктів, обговорити складні та цікаві теми молодіжного середовища, сприяти у виборі толерантної моделі поведінки на основі отриманої інформації.

Також необхідно відмітити біобібліографічний покажчик «Шукає серце щастя», у якому наведено інформацію про життєвий та творчий шлях Василя Барки – одного з найяскравіших представників Нью-Йоркської групи українських літераторів, якому нині виповнюється 100 років від дня народження. До представленої роботи увійшла стаття літературознавця, доктора філологічних наук Є. Сверстюка. До покажчика увійшли як окремо видані твори В. Барки, так і публікації у різних часописах, хрестоматіях, збірках тощо, а також статті, рецензії, наукові розвідки про творчість, життя та особистість поета і літературознавця.

Таким чином, підсумовуючи роботу бібліотеки за останні п'ять років саме у культурно-освітньому напрямі, можна дійти висновку, що незважаючи на безліч проблем, основною з яких є матеріальне та кадрове забезпечення бібліотекарів, ці роки були дійсно творчими, наповнені різноаспектною діяльністю задля задоволення культурних та освітніх потреб української молоді. Бібліотека для юнацтва намагалася дотримуватися принципу актуальності у визначені змістової направленості, активно сприяла соціалізації молоді, естетичному та культурному розвитку юнацтва.

1. Кодак Н. Ф. *Бытие книги : заметки о прошлом и настоящем книжного дела / Н. Ф. Кодак, Ю. В. Сиволоб, А. С. Чачко.* – К. : Лыбидь, 1991. – 172 с. ; 2. Дяченко Н. С. *Формування системи рекомендаційних бібліографічних посібників для дітей в Україні : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08 / Дяченко Надія Сергіївна.* – К., 1998. – 16 с. ; 3. *Стратегія розвитку та пріоритети діяльності спеціалізованих бібліотек України для юнацтва : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, 18-20 жовт. 2006 р., м. Луганськ.* – Держ. б-ка України для юнацтва, 2007. – 125 с. ; 4. *Математичні обрії : бібліогр. показч.* / [уклад. Є. Коршунова]; Держ. б-ка України для юнацтва. – К., 2004. – 24 с. – Серія «Для тих, хто хоче знати більше»; 5. *Фізика формує картину світу : рек. бібліогр. показж.* / [уклад. Ю. Дідик]; Держ. б-ка України для юнацтва. – К., 2005. – 24 с. – Серія «Для тих, хто хоче знати більше»; 6. *Дистанційне навчання : рек. бібліогр. показж.* / [уклад.: Ю. С. Дідик, О.М. Львович]; Держ. б-ка України для юнацтва. – К., 2006. – 24 с. ; 7. *Хімія – наука для всіх : рек. бібліогр. показж.* / [уклад.: Н. Мельник, Т. Кутова]; Держ. б-ка України для юнацтва. – К., 2007. – 24 с. – Серія «Для тих, хто хоче знати більше»; 8. *Путівник з економічної літератури для молоді : бібліогр. показж.* Вип. 2 / [уклад.: Н. Мельник, Ю. Крутъ, Т. Буряк]; Держ. б-ка України для юнацтва. – К. ; [б. в.], 2008. – 61 с. ; 9. *Толерантність у молодіжному середовищі : метод.-бібліогр. матеріали* / [уклад. Є. Кулик]; Держ. б-ка України для юнацтва. – К., 2009. – 74 с. ; 10. *Шукає серце щастя (до 100-річчя від дня народження Василя Барки) : біобібліогр. показч.* / [уклад. Н. Мельник, Т. Буряк, О. Круківська] ; Держ. б-ка України для юнацтва. – К., 2008. – 43 с.